

Mladá veda

Young Science

Špeciálne vydanie

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 4, ročník 13., špeciálne číslo vydané v novembri 2025

ISSN 1339-3189, EV 167/23/EPP

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Deti v Záhrade umenia. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

prof. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

PhDr. Veronika Kmetóny Gazdová, PhD. (Inštitút edukológie a sociálnej práce, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

Mgr. Monika Šavelová, PhD. (Katedra translitológie, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

doc. Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

AGRESÍVNE SPRÁVANIE DETÍ V PODMIENKACH SLOVENSKEJ MATERSKEJ ŠKOLY (Z VÝSKUMU)

AGGRESSIVE BEHAVIOR OF CHILDREN IN SLOVAK KINDERGARTENS:
RESEARCH-BASED PERSPECTIVES

Barbora Kováčová¹

Autorka pôsobí na Katedre špeciálnej pedagogiky Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku na pozícii vedúcej katedry a je garantkou študijného programu špeciálna pedagogika a pedagogika mentálne postihnutých. Profesionálne sa zameriava na podporu osôb so zdravotným znevýhodnením s využitím terapeuticko-formatívnych prístupov. Okrem toho venuje svoju pozornosť aj monitoringu agresívneho správania sa detí v predškolskom veku, na vytváranie podmienok pre vstup do školy v intenciách školy pre všetkých.

The author works at the Department of Special Education at the Faculty of Education, Catholic University in Ružomberok, holding the positions of Head of the Department and Program Coordinator for the study program in Special Education and Education of Individuals with Intellectual Disabilities. Professionally, she focuses on supporting people with disabilities through therapeutic and formative approaches. In addition, she devotes attention to monitoring aggressive behavior in preschool children and to creating conditions for school entry in line with the principles of an inclusive education system.

Abstract

Tento výskumný príspevok sa zameriava na hodnotenie agresívneho správania sa detí v materských školách a na možnosti jeho prevencie a riešenia v podmienkach slovenských materských škôl. V štúdiu sú opísané štruktúrované pedagogické prístupy, ktoré sa využívajú na predchádzanie agresívnemu správaniu medzi deťmi, a metódy na podporu emocionálnej regulácie. Príspevok ďalej analyzuje praktické stratégie na inhibíciu latentnej agresie pri súčasnom zabezpečení bezpečného a inkluzívneho prostredia na učenie. Výsledky poskytujú odporúčania pre pedagógov a tvorcov vzdelávacej politiky, ktoré môžu prispieť k pozitívnemu sociálnemu a emocionálnemu rozvoju detí v predškolskom veku.

Key words: aggressive behavior, preschool children, kindergarten, aggression inhibition, inclusive education

¹ Adresa pracoviska: doc. PaedDr. Barbora Kováčová, PhD., Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta, Katedra špeciálnej pedagogiky, Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
E-mail: barbora.kovacova@ku.sk

Abstrakt

Tento výskumný príspevok sa zameriava na hodnotenie agresívneho správania sa detí v materských školách a na možnosti jeho prevencie a riešenia v podmienkach slovenských materských škôl. V štúdiu sú opísané štruktúrované pedagogické prístupy, ktoré sa využívajú na predchádzanie agresívnemu správaniu medzi deťmi, a metódy na podporu emocionálnej regulácie. Príspevok ďalej analyzuje praktické stratégie na inhibíciu latentnej agresie pri súčasnom zabezpečení bezpečného a inkluzívneho prostredia na učenie. Výsledky poskytujú odporúčania pre pedagógov a tvorcov vzdelávacej politiky, ktoré môžu prispieť k pozitívnemu sociálnemu a emocionálnemu rozvoju detí v predškolskom veku.

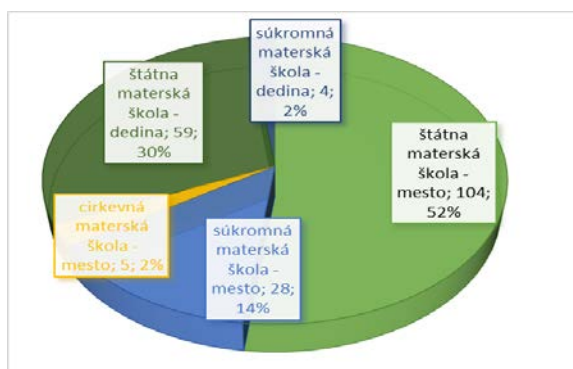
Kľúčové slová: agresívne správanie, predškolské deti, materská škola, inhibícia agresie, inkluzívne vzdelávanie

Úvod do problematiky latentného správania

Výskyt latentnej agresie v našich podmienkach, poukazuje na akútnu potrebu zaviesť systémové zmeny a dodržiavať ich v plnom rozsahu. Jedným z príkladov systémovej zmeny sú tzv. kľúčové komponenty ako základné premisy každého podporného, či preventívneho programu (Kolář, 2009). V prípade, že jeden z kľúčových komponentov nebude naplnený, alebo bude absentovať, vzniká nebezpečenstvo v podobe skolabovania programu. Je nevyhnutné si uvedomiť, že prvou inštitúciou, kde skrytá agresia je odhalená, je zvyčajne škola (Homolová, 2022). V školách sa popisovaná problematika rieši málokedy systémovo (por. Kováčová, 2014). Ak sú realizované preventívne projekty tak sú v podstate krátkodobé s minimálnym dosahom na účastníkov konania. Komplexne možno (s)konštatovať, že podmienky, ktoré sú vytvárané školou i spoločnosťou pre inhibíciu šikanovania sú minimálne napĺňané.

Zistenia o riešení agresívneho správania v materských školách

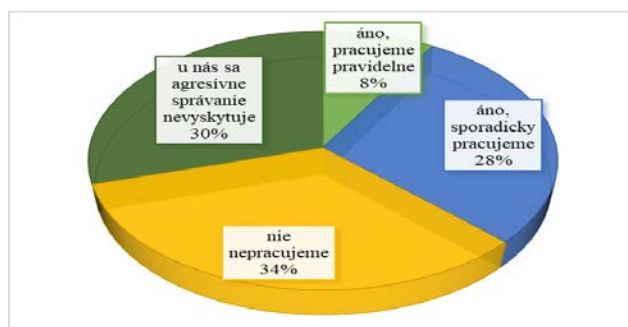
Pri konštrukcii výskumného zisťovania sme vychádzali z výskumných zistení Goldstein, Young, Boyd (2008), ktorí približujú skutočnosť, že v školách, kde je vyššia miera výskytu skrytej agresie sa žiaci cítili menej bezpečne (a ich pocit ohrozenia narastal). Aj z toho dôvodu odporúčajú realizovať monitorovanie situácie reálneho stavu z dôvodu hľadania možných východísk. Dané tvrdenie nemôže byť univerzálnym, ale je inšpiráciou pre každú sociálnu skupinu v rámci preventívnych opatrení pred výskytom latentne agresívneho správania sa (Fábry Lucká, 2014). Na základe výskumu, ktorý bol orientovaný na materské školy sme sa zamerali na zisťovanie aktuálneho stavu, ktorý sa týka konkrétnej práce s deťmi v rámci preventívneho procesu. Realizovaný monitoring bol zabezpečovaný cez dotazník distribuovaný online. Zapojilo sa 200 materských škôl, ktoré v grafickom spracovaní diferencuje na základe ich umiestnenia (dedina/mesto) a z hľadiska zriaďovateľa (štátna, cirkevná a súkromná).

Graf 1 – Realizovanie prevencie učiteľmi v súvislosti s agresívnym správaním medzi deťmi
Zdroj: vlastné spracovanie

Je potrebné ujasniť, že sa zúčastnilo 200 zástupcov z materských škôl. Jeden zástupca reprezentoval jednu materskú školu. Viac ako $\frac{1}{2}$ materských škôl môžeme označiť štátne umiestnené v meste ($x_i=52$) a $\frac{1}{3}$ môžeme označiť ako štátne materské školy umiestnené na dedine ($x_i=30$). Monitoringu sa nezúčastnila žiadna materská škola, ktorá je zriadená cirkvou a je umiestnená na dedine.

Na základe výskumných dát uvádzame, že prevencia voči agresívnemu správaniu je realizovaná v materských školách rôznorodo (Graf 2).

Graf 2 – Realizovanie prevencie učiteľmi v súvislosti s agresívnym správaním v materských školách
Zdroj: vlastné spracovanie

Realizovanie prevencie je spôsobené aj tým, že aktuálne je pre učiteľov minimálna ponuka v rámci celoživotného vzdelávania, ktorá by akčne reagovala na vyskytujúci sa problém poruchy správania v praxi materských škôl. Až $\frac{1}{3}$ materských škôl uvádza, že preventívne nepôsobia na skupiny a zároveň tvrdí, že agresívne správanie v ich kolektívoch sa nevyskytuje. Ak by sme porovnali jednotlivé tvrdenia z materských škôl z roku 2018 (Kováčová et al., 2018). Potvrdili sme rozdiel v položke „nie, nepracujeme“, ktorá sa znížila v porovnaní s predchádzajúcim monitoringom. V danom monitoringu učitelia tvrdili, že viac ako polovica z nich nerealizuje žiadne preventívne stratégie. Pravdepodobný rozdiel je spôsobený aj tým, že v materských školách sa zvyšuje počet detí, u ktorých je diagnostikovaná porucha správania. Taktiež existuje aj skupina detí, ktoré svojím správaním narúšajú prácu v heterogénnej skupine.²

² Ide o skupinu detí, ktorá nemusí mať potvrdenú difícilitu v oblasti správania, ale môže ísť o deti, u ktorých nebola zvládnutá výchova, príp. napodobňovanie správania konkrétnej osoby.

Na základe danej skutočnosti sme vytvorili schému krokov, ktoré by mali byť realizované pri inhibícii agresívneho správania v prostredí materskej školy. Jednotlivé kroky sme zapracovali do schémy a následne sme k jednotlivým krokom vytvorili krátku charakteristiku, ktorú dostali učitelia k dispozícii.

Na základe charakteristiky jednotlivých krokov učitelia konkrétne popisovali činnosti, ktoré realizujú a zároveň ich majú aj oficiálne uvedené v internej dokumentácii materskej školy. Učitelia potvrdili, že rodičov/zákonných zástupcov každoročne (v mesiacoch september až november) informujú o konkrétnom postupe pri výskyte agresívneho správania sa medzi deťmi. Z celkového počtu materských škôl 4 % učiteľov označilo riešenie agresívneho správania za eticky citlivé a za psychicky náročné pri osobnom rozhovore s rodičom/zákonným zástupcom.

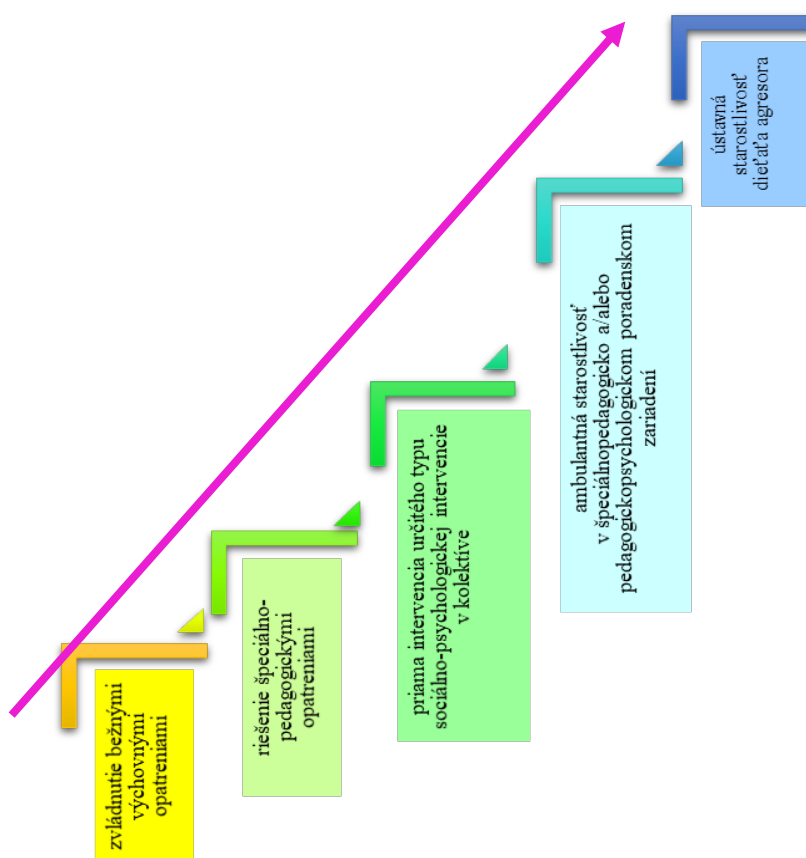

Schéma 1 – Postupnosť pri zvládaní agresívneho správania v materských školách

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe jednotlivých krokov uvádzame zistenia od učiteľov, ktorí v rozhovoroch (konkrétne počas online rozhovoroch a chatoch) popisali obsahovú náplň jednotlivých krokov v ich materskej škole. V každom z analyzovaných krokov bol rozdielny počet výpovedí (priemerne išlo o 483 výpovedí pri akceptovaní všetkých 5 krokov).

Bežné výchovné opatrenia v prípade riešenia agresívneho správania z hľadiska výskumných zistení

Jednotlivé zistenia sú konštruované na základe výpovedí učiteľov zo základného súboru materských škôl (N=200). Išlo o skupiny učiteľov, ktoré tvorila $\frac{1}{3}$ riaditeľov/zástupcov materských škôl a $\frac{2}{3}$ učiteľov materských škôl. Ako posudzovatelia mali možnosť vyjadriť sa k bežným výchovným opatreniam, ktoré realizujú na pracovisku.

Na základe analýzy prvého kroku, ktorým bolo použitie bežných výchovných opatrení, sme získali od učiteľov 744 výpovedí, tzn. počet relevantných výpovedí učiteliek pracujúcich v materských školách, v rámci ktorých bol realizovaný výskum. Na podklade obsahu výpovedí boli vytvorené evalvačné položky s výsledným počtom 15. Tie považujeme za reprezentatívne v rámci prvého kroku využívania bežných výchovných opatrení v procese riešenia agresívneho správania v priestore materskej školy.

č.	Evalvačné položky v rámci posudzovania bežných výchovných opatrení	n _i	x _i
1.	jednorázový pohovor s rodičmi dieťaťa s agresívnym správaním	29	4
2.	jednorázový pohovor s dieťaťom (v rámci celej triedy)	45	6
3.	opakovaný pohovor s rodičmi dieťaťa s agresívnym správaním	112	15
4.	opakovaný pohovor s dieťaťom s agresívnym správaním	56	8
5.	spoločný rozhovor s rodičom a dieťaťom	48	7
6.	odporúčanie rodičovi dieťaťa s agresívnym správaním vymeniť kolektív	8	1
7.	pohovor s deťmi v triede (so všetkými spolu)	45	6
8.	pohovor s deťmi v triede (s každým oddelene)	22	3
9.	jednorázová sankcia (nehrá sa s deťmi)	75	10
10.	opakovaná sankcia dieťaťa s agresívnym správaním	59	8
11.	vytvorenie bodového/obrázkového hodnotenia správania jednotlivcov v triede	120	16
12.	čítanie edukatívnych príbehov	22	3
13.	skupinové riešenie modulových situácií prostredníctvom obrazových kariet	45	6
14.	verbálne riešenie modulových situácií v skupine	40	5
15.	nezaradené	18	2

Legenda: n_i = absolútna početnosť, x_i = relatívna početnosť, č = číslovanie jednotlivých evalvačných položiek

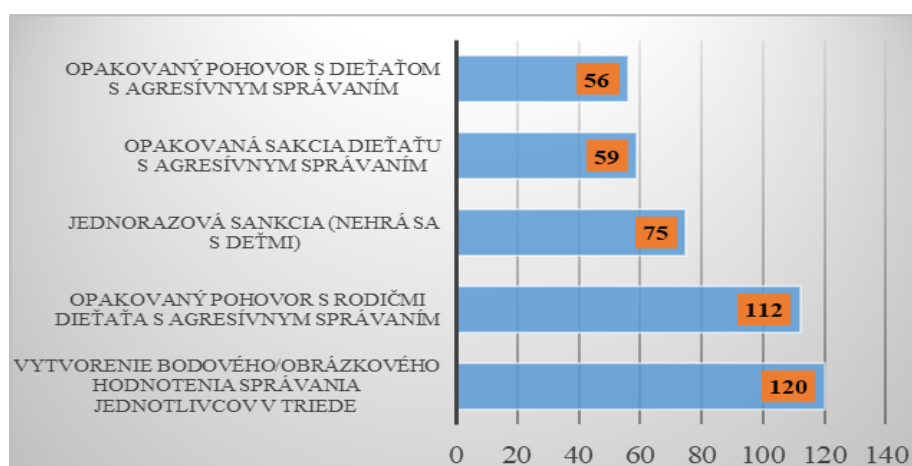
Tabuľka 1 – Zvládnutie agresívneho správania bežnými výchovnými opatreniami

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe početnosti jednotlivých evalvačných položiek uvádzame prvých päť v poradí ako najpočetnejšie zastúpené položky, ktoré sú používané učiteľmi v rámci bežných výchovných opatrení v priestore materskej školy. Vo výpovediach učiteľov reálne absentujú riešenia v rámci sociálnej skupiny, v ktorej bolo agresívne správanie identifikované (ide o kompetenciu identifikovať a reálne riešiť vzniknutú situáciu). K zaujímavým, aj keď nie prekvapujúcim zisteniam, patrí pohovor s dieťaťom pred ostatnými deťmi (príp. pred celou triedou). Taktiež v tejto vekovej skupine existuje aj forma konfrontácie medzi dieťaťom – agresorom a dieťaťom – obeťou. Neznalosť riešenia takto eticky citlivých situácií považujeme za nekorektný prístup. Odôvodňujeme to tým, že osobná výpoveď v spojitosti s prežívaním môže prítomného agresora posilniť v správaní a pravdepodobne mu napomôže viac vycibriť agresívne správanie voči obeti (aj keď sa to na prvý pohľad nemusí zdať).

Pomerne časté a tradične používané pri riešení výskytu agresívneho správania sú rozhovory s rodičom, či už opakované alebo jednorázové. Túto skutočnosť je možné nájsť

zapracovanú aj vo viacerých interných dokumentoch (ako je Školský poriadok, Plán boja proti agresii, Dokument pri riešení šikanovania medzi predškólákmi, a pod.). Z uvedených výpovedí učiteliek vyplýva, že aj ich možnosti riešenia sú limitované z viacerých pohľadov. Prvým je aj slabšia znalosť a prehľad v sledovanej problematike aj z toho dôvodu, že skryté agresívne správanie je pomerne novým fenoménom³ v materských školách. Zároveň učiteľkám chýbajú špecifické kompetencie ako napríklad: adekvátne reagovať na vzniknutú situáciu a následne ju primerane aj riešiť; aplikovať inhibičné stratégie ako súčasť scelovania sociálnej skupiny; vytvárať autorské triedne inhibičné programy na základe odborných seminárov a školení.

Graf 3 – Najpočetnejšie využívané stratégie v rámci bežných výchovných opatrení

Zdroj: vlastné spracovanie

Učítelia uvádzali ako najpočetnejšiu položku vytvorenie bodového/obrázkového hodnotenia správania sa v triede. Skutočne ide o bežnú výchovnú stratégiu, ktorá sa bežne využíva. Je potrebné však upozorniť na skutočnosť, že záleží aj na tom, akým spôsobom je dané bodové/obrázkové hodnotenie ďalej používané. Aj nesprávne deklarovanie „všetkých zlúšikov“ pred celou triedou môže mať stigmatizačný⁴ charakter a samotná stratégia sa minie účinku. s rodičmi dieťaťa s agresívnym správaním. A práve snahou učiteľov na všetkých typoch škôl by malo byť predchádzať akejkoľvek forme stigmatizácie. Napríklad učiteľmi môže byť využívaná ponuka motivačných aktivít s cieľom dosiahnuť spoločné spolužitie všetkých v skupine, alebo vo väčšom kolektíve. Aj položka opakovaný pohovor s rodičom je vo väčšine prípadov riešená zo strany rodičov odchodom z materskej školy (najčastejšie s realizáciou ku koncu školského roka).

³ Ide o nový fenomén, ale primárne v našich podmienkach, nakoľko v zahraničí už existujú aj programy na všetkých stupňoch vzdelávania

⁴ Ak je počas hodnotenia správania jednotlivcov v triede prisúdená nálepka (napr. „zlúšik“; ten čo robí zle; veľký bitkárík), tak je dieťa prakticky vylúčené, alebo vyčlenené spomedzi rovesníckej skupiny. Aj keď je nálepka deklarovaná formou zdobneniny, tak „bitkárík“ zostane vždy bitkárom, aj „zlúšik“, zostane vždy vnímaný ako zlé dieťa.

Špeciálno-pedagogické opatrenia v prípade riešenia agresívneho správania na podklade výskumných zistení

Špeciálno-pedagogické opatrenia považujeme za odbornú pomoc, ktorá má byť nápomocnou pre každého učiteľa nielen v materskej škole. Podľa Ištvanovej (2012) je nevyhnutné venovať pozornosť oblasti selektívnej prevencie, a to s dôrazom na prediktívny cieľ v materskej škole. Tento spôsob môže byť realizovaný formou láskavého záujmu a zvýšenej podpory deťom, ktoré sú už označené ako deti s difícilitou v oblasti správania sa.

Jednotlivé zistenia sú konštruované na základe výpovedí učiteľov zo základného súboru materských škôl (N=200). Išlo o skupiny učiteľov, ktoré tvorila $\frac{1}{3}$ riaditeľov/zástupcov materských škôl a $\frac{2}{3}$ učiteľov materských škôl. Ako posudzovatelia mali možnosť vyjadriť sa k špeciálno-pedagogickým opatreniam, ktoré boli zrealizované na ich pracovisku. Na základe analýzy druhého kroku sme získali od učiteľov 512 výpovedí, tzn. išlo o počet relevantných výpovedí učiteliek pracujúcich v materských školách, v rámci ktorých bol realizovaný výskum. Na podklade obsahu výpovedí boli vytvorené evalvačné položky s výsledným počtom 10.

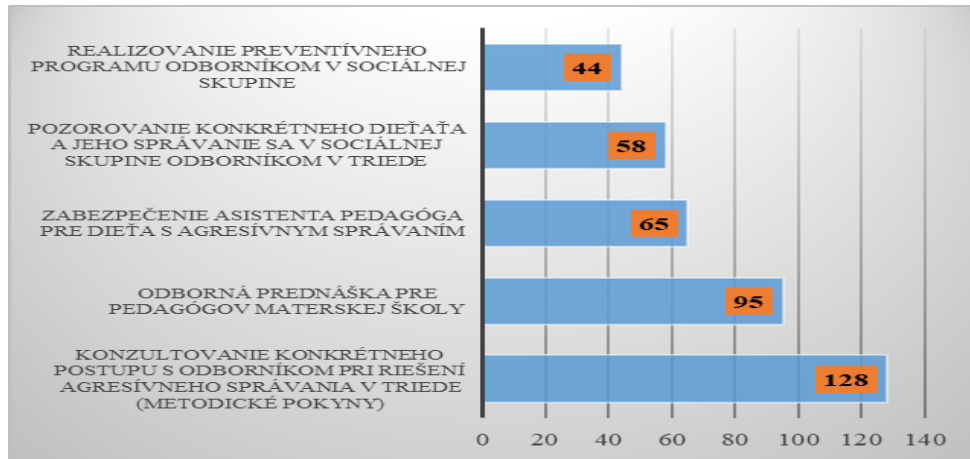
č.	Evalvačné položky v rámci posudzovania špeciálno-pedagogických opatrení	n_i	x_i
1.	pozorovanie konkrétneho dieťaťa a jeho správania sa v sociálnej skupine odborníkom v triede	58	11
2.	konzultovanie konkrétneho postupu s odborníkom pri riešení agresívneho správania v triede (metodické pokyny)	128	25
3.	odborná prednáška pre pedagógov materskej školy	95	19
4.	prednáška pre rodičov o rizikách agresívneho správania	22	4
5.	pravidelná depistážna činnosť na začiatku/konci školského roka	11	2
6.	hodnotenie správania dieťaťa v spolupráci s odborníkom	25	5
7.	realizovanie preventívneho programu odborníkom v sociálnej skupine	44	9
8.	zabezpečenie asistenta pre dieťa s agresívnym správaním	65	13
9.	vytvorenie individuálneho programu a/alebo metodického postupu ako pracovať s dieťaťom s agresívnym správaním z pohľadu odborníka	42	8
10.	nezaradené	22	4

Legenda: n_i = absolútna početnosť, x_i = relatívna početnosť, č = číslovanie jednotlivých evalvačných položiek

Tabuľka 2 – Využitie špeciálno-pedagogických opatrení pri zvládnutí agresívneho správania

Zdroj: vlastné spracovanie

Pri využívaní špeciálno-pedagogickým opatrení zvyčajne materská škola kontaktuje Centrum špeciálnopedagogického poradenstva, a konkrétne odborného pracovníka, ktorým je špeciálny pedagóg alebo psychológ. Zo základného súboru len 3% materských škôl zamestnávajú odborníkov (špeciálneho pedagóga a psychológa) na určitý úväzok. Na úväzok zamestnaní odborníci zabezpečujú pravidelnú starostlivosť deťom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami priamo v triedach. Odborníci z poradenských centier prichádzajú do materskej školy podľa dohody s vedením materskej školy a konzultácie prebiehajú na úrovni vedenia, prípadne na úrovni s rodičom dieťaťa.

Graf 4 – Najpočetnejšie využívané stratégie v rámci špeciálno-pedagogických opatrení

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe zistení uvádzame prvých päť v poradí ako najpočetnejšie zastúpené, ktoré sú používané učiteľmi v rámci bežných výchovných opatrení v priestore materskej školy. Ako vyplýva z monitoringu najčastejším špeciálno-pedagogickým opatrením zo strany materskej školy je konzultovanie konkrétneho dieťaťa a jeho správania. V súvislosti s touto položkou nejde o zabezpečenie diagnostiky, skôr sú uvádzané výpovede v súvislosti s prekonzultovaním krokov, ktoré boli zrealizované v materskej škole. Tento typ konzultácií býva spravidla ešte predtým, ako materská škola požiada (pozve) rodičov/zákonných zástupcov o zabezpečenie odborného vyšetrenia v konkrétnom poradenskom centre. Tento zaužívaný spôsob je z nášho pohľadu už prežitý. Modernejší spôsob je vytvárať ponuku/ponuky odborných vzdelávaní, ktoré majú zážitkový charakter (príp. sú rozvíjané kompetencie účastníkov pri analýze konkrétnych príkladov, bližšie Emmerová, 2014). Prednášky typu teoretických poznatkov strácajú údernosť, nakoľko v praxi sa začínajú objavovať tak špecifické prípady, že bez názoru a ilustratívnych príkladov nebudú učitelia (ale aj odborní zamestnanci na školách) zvládať špecifické situácie. Preto aj odborné vzdelávanie prostredníctvom ilustrovania konkrétneho prípadu a následnej analýzy (podľa vopred určených krokov) môže napomôcť v hľadaní riešenia konkrétneho prípadu, či vzniknutej situácie. Je nevyhnutné, aby sa vytváral tento typ vzdelávacích akcií, napr. aj ako súčasť kooperatívneho učenia sa, kde skupina zložená z učiteľov z materských škôl a odborníkov z poradenského zariadenia má za úlohu vyriešiť konkrétnu situáciu. Často aj vzájomná komunikácia s odborníkmi vytvára možnosti overiť si svoje predpoklady, konfrontovať skúsenosti s inými kolegami a v neposlednom rade aj zvyšovať si kompetencie pri riešení agresívneho správania sa v materskej škole.

Priama odborná intervencia v materskej škole v prípade riešenia agresívneho správania na podklade výskumných zistení

Počas tretieho kroku bolo učiteľmi spomenutých 216 výpovedí, ktoré boli zoradené do piatich evalvačných položiek. Za závažné považujem aj skutočnosť, že až 5% pedagógov sa k danému kroku nevyjadrilo s odôvodnením, že daný typ intervencie v regióne neexistuje. V prípade, že v materskej škole vznikne situácia, ktorú nie je možné riešiť bežnými výchovnými opatreniami zvyčajne oslovia rodiča/zákonného zástupcu. Úlohou toho je

zabezpečiť konkrétne kroky k absolvovaniu odborného vyšetrenia. Daná skupina učiteľov tvrdí, že pomerne často nemajú k dispozícii závery odborného vyšetrenia ani na konci školského roku. Zvyčajne odborník ich nekontaktuje a pri aktivite vedenia materskej školy smerom k poradenskému pracovníkovi nezískajú žiadne informácie o dieťati.

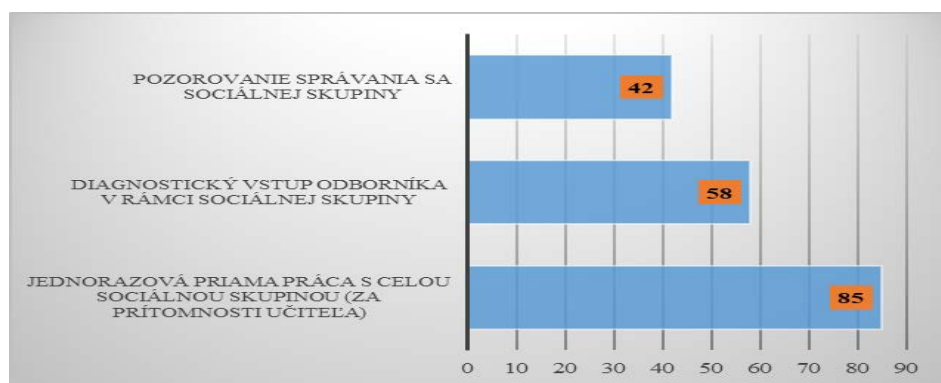
č.	Evalvačné položky v rámci posudzovania priamej odbornej intervencie	n _i	x _i
1.	diagnostický vstup odborníka v rámci sociálnej skupiny	58	27
2.	pozorovanie správania sa sociálnej skupiny	42	20
3.	jednorazová priama práca s celou sociálnou skupinou (za prítomnosti učiteľa)	85	39
4.	krátkodobá priama práca s celou sociálnou skupinou (za prítomnosti učiteľa alebo iného odborníka z poradne)	22	10
5.	celoročná priama práca s celou sociálnou skupinou (za prítomnosti učiteľa alebo iného odborníka z poradne)	9	4

Legenda: n_i = absolútna početnosť, x_i = relatívna početnosť, č = číslovanie jednotlivých evalvačných položiek

Tabuľka 3 – Využitie priamej odbornej intervencie pri zvládnutí agresívneho správania

Zdroj: vlastné spracovanie

Najčastejšou podporou zo strany poradenského pracovníka, v súvislosti s riešením agresívneho správania v triede, je poskytovanie jednorazovej priamej práce s celou sociálnou skupinou.

Graf 5 – Najpočetnejšie využívané stratégie v rámci priamej odbornej intervencie

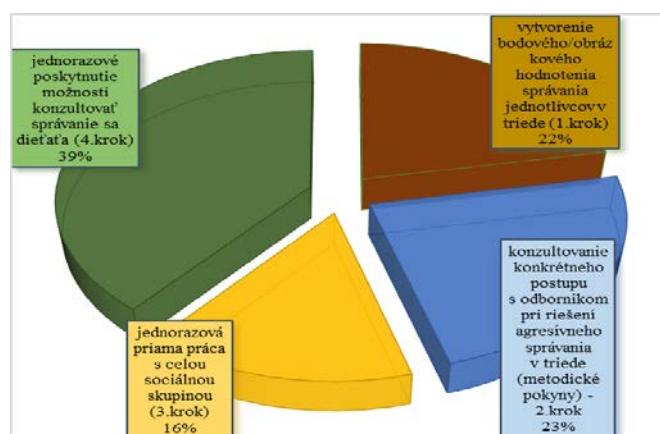
Zdroj: vlastné spracovanie

Zvyčajne samotná aktivita (priama práca s celou skupinou) je realizovaná v časovej dotácii od 25 do 45 minút, kde obsahom sú zoznamovacie aktivity a odsudzovanie konkrétnych situácií, ktoré deti majú diferencovať na tolerované alebo netolerované (alebo na správne a nesprávne). Na základe zistení možno tvrdiť, že predmetný krok dotýkajúci sa riešenia agresívneho správania v materských školách je nepostačujúci a systémovo nezabezpečený. Ide o závažný limit, ktorý sa v nemalej miere podieľa na ohrození sociálnej skupiny, následnej deštrukcii sociálnych vzťahov a ohrození sociálnej reputácie detí v pozícii obetí. Jednoznačne tvrdíme, že obdobie predškolského veku je obdobím, kedy by mala byť odborná intervencia jednoznačne poskytovaná viac ako jednorazovo. Samotná minimalizácia výskytu agresie si vyžaduje čas a pravidelnosť.

Ostatné položky označujúce podporu pri riešení agresívneho správania (diagnostický vstup odborníka v rámci sociálnej skupiny, pozorovanie správania sa sociálnej skupiny) sú

v podstate krokmi, ktorými si odborník potvrdzuje už pozorovateľné správanie. Uvedenie spomenutých položiek je prínosné v tom, že je jedným z mnohých diagnostických prostriedkov, ale zároveň pri samotnom pozorovaní je latentne agresívne správanie pomerne zriedkavo odhalené. Táto skutočnosť by mala byť podložená evalvačnými hárkami (s vopred vytvorenými posudzovacími položkami), ktoré by boli evidované zo strany učiteľov. Čo by v nemalej miere aj skrátilo čas na priamu prácu s celou skupinou, kde je identifikovaná prítomnosť agresívneho správania.

K inhibičným stratégiám, ktoré sú využívané na 4 úrovniach (z celkového počtu 5) možno predstaviť konkrétne, ktoré boli potvrdené v rámci základného súboru (N=200).

Graf 6 – Využívané inhibičné stratégie v materských školách
Zdroj: vlastné spracovanie

Grafické spracovanie prezentuje primárne používané inhibičné stratégie v prostredí materských škôl. Na základe daného vyplýva, že podpora zo strany odborníkom samotnému dieťaťu je koncipovaná skôr na jednorazovej báze a vytváraní sankcií. Jednoznačne absentuje súbor inhibičných stratégií, ktoré by boli nápomocné pri možnej včasnej identifikácii skryto agresívneho správania a zároveň by mohli zohrávať dôležitú rolu v primárnej prevencii.

Zistenia o využívaných programoch v procese riešenia agresívneho správania v materských školách

V súvislosti so zisťovaním využívania konkrétnych programov v materských školách sme v rámci prieskumných údajov (Kováčová et al., 2018) sme zistili, že pri priamej práci s deťmi nevyužívajú žiadnu doporučenú metodiku (41%). Na základe tejto skutočnosti sme sa zamerali na konkretizáciu programov, ktoré sú využívané v praxi učiteľa materskej školy. Jednotlivé zistenia vychádzajú od učiteľov, ktorí uviedli konkrétne 7 programov, ktoré sme rozdelili na základe ich obsahovej príbuznosti s riešením problematiky agresívneho správania sa detí v materských školách.

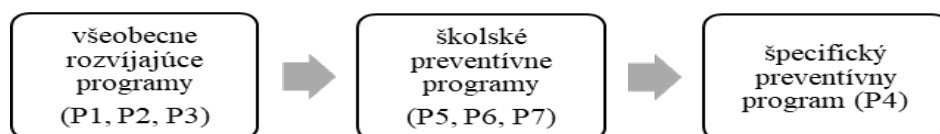

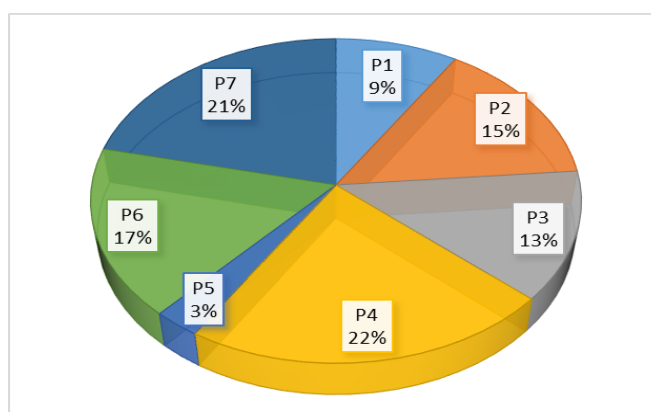
Schéma 2 – Rozdelenie programov využívaných v materských školách pri riešení agresie
Zdroj: vlastné spracovanie

Učiteľky zo základného súboru (N=200) uvádzali primárne programy, ktoré sa len čiastočne dotýkajú sociálneho správania sa dieťaťa (skôr sa orientujú na celostný rozvoj dieťaťa) a následne uvádzali programy dotýkajúce sa ich školského vzdelávacieho programu. Aktuálne z preventívnych programov sa v slovenských materských školách využíva preventívny program Srdce na dlani.

Konkretizácia programu	označenie
Rozvíjajúci program výchovy a vzdelávania detí s odloženou povinnou školskou dochádzkou v materských školách	P1
Stimulačno-obohacujúci program KO-SE-TO pre materské školy	P2
Stimulačný program pre deti vo veku od piatich do siedmich rokov	P3
Program srdce na dlani	P4
Minimálny preventívny program	P5
Školský preventívny program	P6
Triedny preventívny program	P7

Tabuľka 4 – Programy realizované ako preventívne voči skryto agresívnemu správaniu v prostredí materskej školy
Zdroj: vlastné spracovanie

Riešenie skrytého agresívneho správania pedagógovia riešia primárne bežnými výchovnými prostriedkami, ku ktorým zaraďujú typ programu (P5, P6). Ak je potrebné, aby sa situácia riešila adresne využíva sa pomerne často program (P1, P2, P3). Pomerne zriedkavo (vzhľadom na celkový počet programov) sa využívajú stimulačné a preventívne programy, ktoré potrebujú odborné znalosti, či celkový prehľad k riešeniu danej problematiky (P4). Najčastejšie sa používa typ programu, ktorý je vytváraný pedagógmi, nie je overený a je založený na konkrétnej skúsenosti. Program označený ako P7 má väčšinou eklektický charakter a je na zvážení, či bola v niektorým z používateľov explicitne posudzovaná jeho účinnosť.

Graf 7 – Početnosť v používaní programov pri riešení agresívneho správania
Zdroj: vlastné spracovanie

Legenda:

P1 Rozvíjajúci program výchovy a vzdelávania detí s odloženou povinnou školskou dochádzkou v materských školách

P2 Stimulačno-obohacujúci program KO-SE-TO pre materské školy

- P3 Stimulačný program pre deti vo veku od piatich do siedmich rokov
- P4 Program srdce na dlani
- P5 Minimálny preventívny program
- P6 Školský preventívny program
- P7 Triedny preventívny program

Percentuálne vyjadrenie v celkovom používaní jednotlivých typov programov naznačuje ich rozmanitosť a zároveň aj roztrieštenosť z hľadiska obsahového naplnenia.

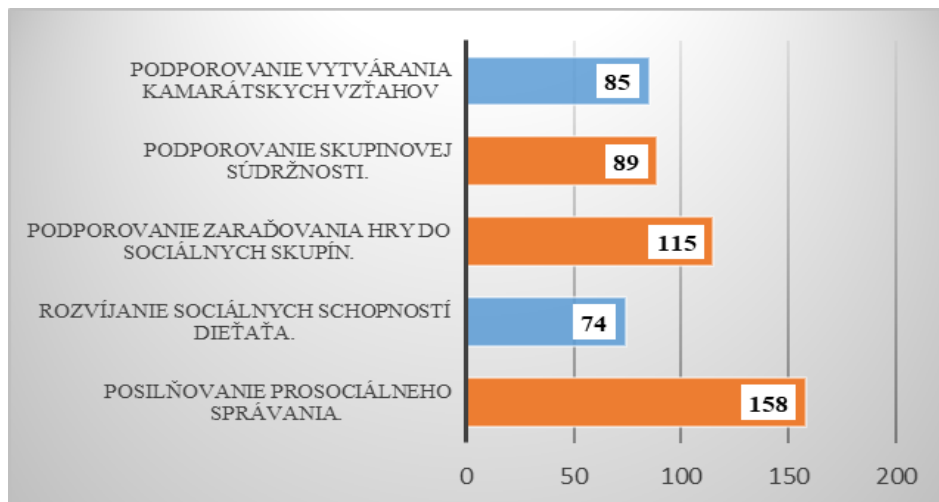
Na základe zistení možno skonštatovať, že aktuálne učitelia nedisponujú kompetenciami, ktoré by im napomohli riešiť latentne agresívne správanie. Odborné vzdelávanie učiteľov na zvyšovanie kompetencií v oblasti inhibičných stratégií pri riešení agresívneho správania má byť zapracované ako súčasť systémového prístupu v celoživotnom vzdelávaní.

K všeobecne rozvíjajúcim programom, ktoré boli v rámci výpovedí pedagógov sú uvádzané viaceré programy, zameriame sa na dva, ktoré sú najčastejšie využívané:

- Rozvíjajúci program výchovy a vzdelávania detí s odloženou povinnou školskou dochádzkou v materských školách (P1),
- Stimulačno-obohacujúci program KO-SE-TO pre materské školy (P2)

V začiatku každej analýzy uvedených programov uvedieme jeho charakteristiku a následne kategórie, ktoré súvisia s inhibíciou agresívneho správania sa v sociálnych skupinách detí predškolského veku. Zelina (1996) tvrdí, že každý program je konštruovaný zo súboru metód, metodík a techník na rozvíjanie psychických funkcií. Spomenutý autor (ibidem) tvrdí, že vždy, za každých podmienok ide o akceleračný program, cieľom ktorého je intenzifikácia rozvoja niektorej psychickej funkcie.

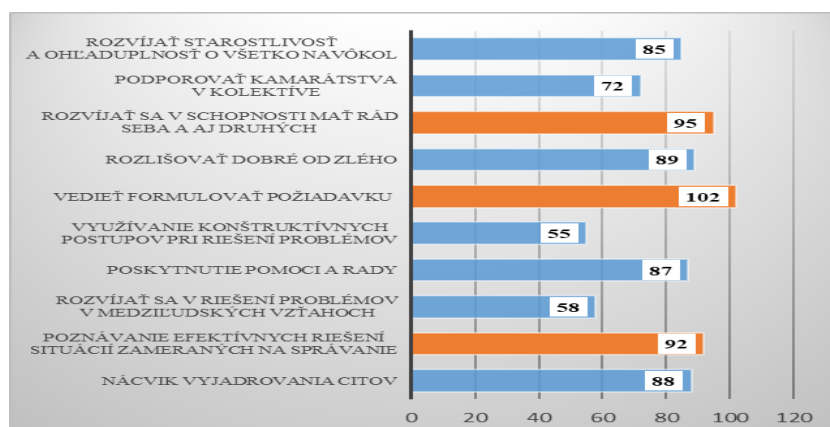
Posudzovaný program - Rozvíjajúci program výchovy a vzdelávania detí s odloženou povinnou školskou dochádzkou v materských školách - je charakterizovaný ako rozvíjajúci, konkrétne ide o Stimulačný výchovno-vzdelávací program (Guziová, 2015) bol schválený ako podporný program k *Programu výchovy a vzdelávania detí v materských školách* (1999). Prostredníctvom súboru modelových hier, aktivít a cvičení sa zameriava na prácu s deťmi s odloženou povinnou školskou dochádzkou, na stimuláciu rôznych oblastí ich osobnostného rozvoja ako rozvíjanie hrubej a jemnej motoriky, vizuomotoriky a grafomotoriky, kognitívnych, sociálno-emocionálnych a pracovno-motivačných schopností a pod. Hlavným a zásadným ukazovateľom tohto programu je dosiahnutie školskej pripravenosti vybranej skupiny detí.

Graf 8 – Kategórie posilňujúce inhibíciu agresívneho správania v Rozvíjajúcom programe
Zdroj: vlastné spracovanie

Stimulačno-obohacujúci program KO-SE-TO pre materské školy je prezentovaný ako podporný materiál (Duchovičová & Lazíková, 2008). Akronym znamená: KO – prvá časť programu je zameraná na obohatenie procesu rozvíjania a stimuláciu kognitívnych, metakognitívnych a učebných kompetencií dieťaťa. Je spracovaná do trinástich obohatení (stretnutí). SE – druhá časť programu stimuluje emocionalitu, interpersonálne a komunikačné kompetencie dieťaťa. Je koncipovaná do trinástich obohatení. TO – tretia časť programu obohacuje proces rozvíjania tvorivosti a stimuluje tvorivé myslenie dieťaťa. Obsah rozvíjania tvorivosti autorka zhrnula do dvanástich obohatení. Program rozvíja prostredníctvom aktivít kognitívne, komunikačné, sociálno-emocionálne, tvorivé schopnosti a kompetencií detí predškolského veku. V programe sú pri jednotlivých úlohách uplatňované zásady primeranosti a postupnosti, rešpektujúc vývinové štádia dieťaťa, systematicky a aktívne umožňujú zasahovať do rozvoja a podnecovať ho.

V rámci výpovedí učiteľov boli vyselektované tie položky, ktoré majú súvislosť s možnou inhibíciou agresívneho správania sa v skupine. Grafickým spracovaním je uvedených 10 položiek, ktoré boli učiteľmi označené ako súčasť Stimulačno-obohacujúci program KO-SE-TO.

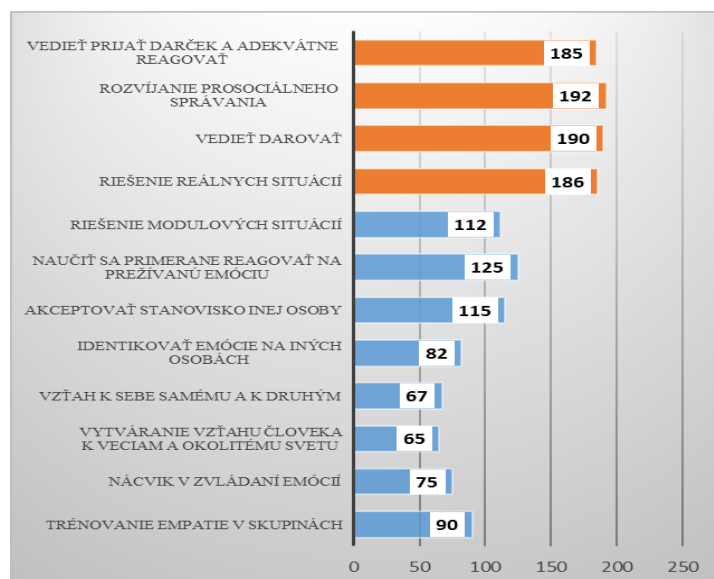
Graf 9 – Kategórie posilňujúce inhibíciu agresívneho správania v Stimulačno-obohacujúcom programe KO-SE-TO
Zdroj: vlastné spracovanie

Jednotlivé položky, ktoré boli učiteľmi uvádzané v rámci využívania Stimulačno-obohacujúceho programu KO-SE-TO majú priamu súvislosť s rozvíjaním sociálnych schopností (čo aj garantuje druhá časť spomenutého programu). Najčastejšie spomenutá položka sa týkala samotnej komunikácie v interakcii s iným dieťaťom alebo dospelým. Celkovo tento program je z pohľadu učiteľov dostatočne sýtený, primárne čo sa týka sociálnych a komunikačných kompetencií detí.

Analýza využitia špecifického preventívneho programu v prípade riešenia agresívneho správania

V začiatku analýzy špecificky preventívneho programu uvedieme charakteristiku programu Srdce na dlani (Gajdošová, 2000) a následne konkretizujeme položky, ktoré boli uvádzané učiteľmi. Zámerom bolo vyselektovať tie položky, ktoré súvisia s inhibíciou agresívneho správania sa v sociálnych skupinách detí predškolského veku.

Srdce na dlani je preventívny program sociálno-emocionálneho učenia proti agresii a násiliu v materských a základných školách (Gajdošová, 2003). Program je zameraný na sociálno – emocionálny a morálny vývin detí proti násiliu, ktorý pomáha riešiť agresiu, násilie, šikanovanie, týranie, hyperaktivitu a introverziu. U detí rozvíja empatiu, komunikačné zručnosti, morálne správanie, dobré sociálne vzťahy, súdržnosť v triede a spoluprácu rodiny a školy. Program je štruktúrovaný z troch oblastí, ktoré autorky Gajdošová, Hubinská, Jakubková (2011) pomenovala ako tréning empatie; zvládanie emócií a riešenie problémov. Súčasťou tréningu empatie je nácvik skutočnosti, že emócie a city znamenajú prežívanie vzťahu človeka k veciam a javom okolitého sveta, k sebe samému, k svojmu konaniu a k iným ľuďom. Následne sú deti motivované k tomu, aby zvládli silné emócie ako znechutenie, vzrušenie, sklamanie a hnev. V časti riešenie problémov sa deti oboznámia s problémami a záťažovými situáciami, ktoré sa bežne vyskytujú v sociálnych skupinách predškolákov.

Graf 10 – Špecifické položky posilňujúce inhibíciu agresívneho správania v preventívnom programe
Zdroj: vlastné spracovanie

K najčastejším položkám, ktoré boli učiteľmi uvádzané, patrili riešenie reálnych situácií a rozvíjanie prosociálneho správania. Daný program bol učiteľmi posudzovaný ako dynamické a ústretový voči dieťaťu v rámci skupiny.

Analýza využitia školských preventívnych programov v prípade riešenia agresívneho správania

Preventívny program školy a školského zariadenia je plánovaný ako strategický plán realizácie preventívnych aktivít počas školského roka. Preventívne aktivity sú určené pre žiakov, pedagogických i nepedagogických zamestnancov a pre rodičov/zákonných zástupcov detí/žiakov školy. Odporúčaným východiskom podľa Olšavskej (2014) je analýza podmienok (konkrétnej školy), za pomoci ktorej škola získa podklady na rozhodnutie, na čo sa aktuálne zameria v rámci svojich (preventívnych) aktivít. Predmetom analýzy by malo byť sociálne i materiálne prostredie školy, celková klíma školy (medziľudské vzťahy, do ktorých sú zapojení žiaci, pedagogickí zamestnanci a rodičia), monitoring a pedagogická diagnostika správania žiakov v školskom prostredí za predchádzajúce obdobie.

Pre primárnu podporu sociálnych skupín (v našom prípade tried) je nevyhnutné zvýšiť v prostredí školy sociálne kompetencie detí a žiakov, podporiť prosociálne správanie sa v rámci jednotlivých skupín a taktiež upevňovať utváranie kontaktov na úrovni kamarát, priateľ, blízky človek. K uvedeným zámerom majú napomáhať programy, ktoré možno označiť ako školsky orientované preventívne programy zamerané na riešenie agresívneho správania. Napriek ich akútnej potrebe učiteľia uvádzajú, že tento typ programov sa vyskytuje ojedinele (porov. Miovský et al., 2012).

K školských preventívnym programom, ktoré boli uvádzané v rámci výpovedí učiteľov, patria konkrétne tieto: Minimálny preventívny program (P5), Školský preventívny program (P6) a Triedny preventívny program (P7). Vymedzíme sa na charakteristiku spomenutých programov.

Minimálny preventívny program je dlhodobý preventívny program školy, ktorý je vytváraný na konkrétne obdobie školy. Tento typ programov je vytváraný poverenými osobami a je odkonzultovaný s odborníkmi. Tento typ programu má jasne definované dlhodobé a krátkodobé ciele a je naplánovaný tak, aby bol prispôsobený kultúrnym, sociálnym okolnostiam a štruktúre školy (Emmerová, 2011). Konceptne musí byť konštruovaný tak, aby rešpektoval rozdiely v školskom prostredí a zároveň zvyšoval kompetencie detí a žiakov realizovať informované a zodpovedné rozhodnutia (podľa Miovský et al., 2012). Zámerom popisovaného programu je dosiahnutie skvalitnenia sociálneho správania sa žiakov, na znižovanie agresie a zároveň podporuje deti v nácviku poskytovania emocionálnej podpory a pomoci iným. Učitelia tvrdia, že minimálny preventívny program je konštruovaný na základe konkrétnych kritérií podľa Nešpora a Csémyho (Kalina, 2003), ktoré sú platné pre programy univerzálnej prevencie.

Kritérium	Charakteristika konkrétneho kritéria pri tvorbe preventívneho programu
Vek dieťa	Program má začínať od možného najnižšieho veku dieťaťa a zodpovedá jeho veku. Prevencia od útleho veku má byť menej špecifická, orientovaná na všeobecnú podporu zdravia.
Menšia skupina	Menšie skupiny zabezpečujú aj vyššiu mieru intervencie v porovnaní so vzdelávacími programami. Programy, ktoré sú realizované v skupinách s nižším počtom detí sú účinnejšie ako programy hromadného charakteru, kde v skupinách je prítomný vyšší počet účastníkov.
Nácvik sociálnych kompetencií	Nácvik relevantných kompetencií je preukázateľne účinnou metódou. Ide napríklad o nácvik vytvárať priateľské vzťahy, podporovať zdravé sebavedomie, alebo nácvik schopnosti sebaapresadzovania a nenásilného zvládania konfliktov.
Pozitívny model	Pri riešení situácií sa využívajú konkrétne modely pozitívnej polarity.
Časový aspekt	Program je sústavný a dlhodobý, iba je možné tvrdiť, že vtedy efektivita samotného programového zamerania narastá. Naopak, nie je možné predpokladať pozitívny efekt jednorazových, náhodných akcií, hoci boli mienené dobre.
Variabilita stratégií	Program je komplexný a využíva viac stratégií (prevenciu v školskom prostredí a prácu s rodičmi) Práca s rodičmi je oblasť, v rámci ktorej má preventívna práca svoje možnosti a (žiaľ) aj rezervy. Podujatiami zameranými na členov rodiny i na rodinu ako celok, možno tento limit v prevencii výrazne eliminovať.

Tabuľka 5 – Kritéria pri tvorbe minimálneho školského programu

Zdroj: Kalina (2003)

Z celkových výpovedí 5% učiteľov uvádza používanie minimálneho školského programu. Minimálny preventívny program obsahovo vychádza z metodických odporúčaní a legislatívnych dokumentov platných pre riešenie šikanovania v školách a školských zariadeniach. Z výpovedí učiteľov vyplýva, že tento typ minimálneho školského programu možno priblížiť ako: súčasť celoškolskej akcie; preventívny (minimálne 1x do roka) uskutočnený v rámci primárnej prevencie; jednorazový, ktorého sa zúčastňujú všetky triedy; splnenie konkrétnych úloh (ako celá skupina) v rámci vytvorených stanovíšť (prepájanie edukatívneho obsahu so zážitkovým vzdelávaním. Na základe rozhovorov s učiteľmi, u ktorých sa minimálny program v materských školách realizuje, sme zistili, že tohto preventívneho programu sa zúčastňujú aj rodičia/zákonní zástupcovia dieťaťa.

Školský preventívny program je program, ktorý je vytvorený na jeden školský rok pre konkrétnu materskú školu s dôrazom na realizovanie/monitorovanie nezdravého správania sa. Je odsúhlasený na pedagogickej rade školy a sú s ním oboznámení pedagógovia školy. Možno vychádzať z toho, že poruchy správania tvoria vstup do sveta sociálnej patológie a sú hodnotené ako závažný problém nielen pre skupinu, ale aj pre spoločnosť (Emmerová, 2014). Zasahujú hlbkovo do vzťahov a učení a prijímaním sociálnych rol rozširujú svoju „moc“. Aj preto školský preventívny program by mal zohľadňovať skutočnosť, že vznik a následný výskyt porúch správania je spravidla výsledkom pôsobenia množstva psychologických, sociálnych, ekonomických, kultúrnych, politických vplyvov a osobnostných faktorov.

Základom školského preventívneho programu má byť postavené podľa Matulu na troch základných pilieroch, ako sú: pocit spolupatričnosti (intenzívny skupinový život by mal vytvárať pocit stotožnenia); pocit sociálneho naplnenia (niekam patriť); pocit závislosti (spoločenstvo je útočiskom pred samotou a úzkosťou). Zvyčajne tento typ programu je koncipovaný všeobecne a má ambíciu v rámci stretnutí naplňovať požiadavky výchovy.

Samotný program má ambíciu sýtiť požiadavku hľadania podpory dieťaťa v ranom a predškolskom veku. Na základe výskumu a skúsenosti z realizácie preventívnych programov v materských školách uvádzame v tabuľkovom spracovaní schopnosti, ktoré by mali byť obsiahnuté v školskom preventívnom programe a fixované v rámci triedy.

Zameranie na získanie kompetencie dieťaťa	Evalvácia po ukončení fixácie kompetencie
Zlepšiť vzájomnú komunikáciu	<p>Dieťa sa učí jasne komunikovať. Dieťa sa učí vyjadriť požiadavku. Dieťa zvládne vyjadriť vlastné názory a nápady. Dieťa vie počúvať a reflektovať na počutý obsah. Dieťa zvláda komunikovať vo dvojici s detským komunikantom. Dieťa zvláda komunikovať s dospelým komunikantom.</p>
Podporiť komunikáciu vzájomného prežívania	<p>Dieťa zvládne vyjadriť svoje city v skupine. Dieťa zvládne prejavíť emocionálnu podporu inému dieťaťu. Dieťa dokáže verbálne podporiť iného člena v skupine. Dieťa dokáže zvládnuť prehru. Dieťa dokáže utešiť.</p>
Vyjadriť skúsenosť s rovesníkmi	<p>Dieťa zvládne popísať zážitok. Dieťa zvládne zapojiť do svojej prezentácie aj iné dieťa. Dieťa zvládne byť účastné v rámci skupinovej práce. Dieťa svojou aktivitou rozvíja skupinovú dynamiku.</p>
Prijímať zodpovednosť za svoje správanie	<p>Dieťa zvládne akceptovať pravidlá v skupine. Dieťa zvládne vytvoriť pravidlo a argumentovať jeho zmysel vytvorenia. Dieťa vie diferencovať dobro od zlého, správne od nesprávneho, prijateľné od neprijateľného. Dieťa sa dokáže priznať. Dieťa dokáže spätne prehodnotiť svoje správanie sa voči inému dieťaťu. Dieťa dokáže spätne prehodnotiť svoje správanie sa voči veci/predmetu. Dieťa zvládne prijať aj dôsledky, ktoré vyplývajú z jeho správania. Dieťa dokáže popísať, čo v jeho konaní bolo agresívne a neprijateľné.</p>
Naučiť sa novej forme správania s pomocou práce s modulovými úlohami	<p>Dieťa je otvorené spolupráci. Dieťa má záujem spolupracovať na novej úlohe. Dieťa zvládne riešenie jednoduchej úlohy na základe vzoru (predlohy). Dieťa zvládne riešenie zložitej úlohy na základe vzoru (predlohy). Dieťa vie riešiť úlohu na základe popisu. Dieťa vie popísať správanie sa postáv v modulovej úlohe. Dieťa vie zhodnotiť správanie postáv a na základe polarity ho diferencovať. Dieťa vie reálne reagovať na vytvorenú situáciu (kde komunikujúcim je učiteľka). Dieťa dokáže hostilne reagovať. Dieťa dokáže popísať, čo v jeho konaní bolo agresívne a neprijateľné.</p>

Tabuľka 6 – Nácvik, rozvoj a fixácia schopností dieťaťa predškolského veku v školskom preventívnom programe
Zdroj: vlastné spracovanie

Z celkového počtu výpovedí len 16% učiteľov uvádza používanie školského preventívneho programu. Samotná obsahová náplň programu zodpovedá kompetenciám učiteľov danej materskej školy: Z ich výpovedí vyplýva, že tento typ školského programu možno priblížiť ako: súčasť materskej školy s vypracovaním na jeden školský rok; realizovanie prebieha v rovnakom čase v jednotlivých triedach, ale v individuálnych podmienkach; výkonový, koncepčne založený na výkonoch detí, tzn. na zvládnutí konkrétnych parciálnych alebo úplných úloh; ktoré sú odstupňované; stály, s minimálnou možnosťou obmeny (téma, motivácia ako aj samotné aktivity sú zvyčajne pevné, nemenné); evalvačný v rámci celej materskej školy formou vývesiek alebo výstav prác detí; nadväzujúci, nakoľko je integrovaný od tretieho roku až po predškolský vek. Samotný program bol hodnotený ako prospešný. Zo strany učiteľ ako opakovane zaznievajúci limit tohto typu programu je nemennou a pevná štruktúra.⁵

Triedny preventívny program je zostavený zo súboru aktivít, ktoré autori (v tomto prípade pedagógovi materskej školy považujú za účinné a praxou overené). Zvyčajne ide o portfólio aktivít, ktoré boli súčasťou celoživotného vzdelávania pedagógov. Napriek tomu, že zo školských preventívnych programov bola jeho realizácia potvrdená zo strany 21% učiteľov, získali sme pomerne málo informácií.

Z výpovedí učiteľov vyplýva, že triedny preventívny program je:

- nestály, jeho štruktúra sa aktuálne mení aj vzhľadom na absolvované školenia učiteliek;
- kompilačný, lebo aktivity sú priebežne dopĺňané formou portfólia;
- striktný, používa sa v jednej triede;
- málo systematický, nezohľadňuje rozvíjanie spôsobilostí, skôr je využívaný v rámci riešenia konkrétnej situácie.

Napriek tomu, že charakteristika triedneho preventívneho programu je málo obsiahla a skôr by sa javil ako limitný, jeho existenciu považujem za šancu, nakoľko samotné učiteľky si uvedomujú potrebu prevencie. Síce aktivity aj stratégie sú vytvárané skusmo, ale aspoň aká-taká aktivita v prospech progresu v sociálno-komunikačných kompetenciách existuje.

Záver

Eliminácia skrytej agresie v sociálnych skupinách detí predškolského veku predstavuje dôležitú súčasť prevencie následných závažnejších foriem agresívneho správania, vrátane vzájomného prenasledovania a sociálnej izolácie. Materská škola má v tomto procese nezastupiteľnú úlohu, pretože práve v ranom veku je možné najefektívnejšie formovať sociálne kompetencie, emocionálnu stabilitu a prosociálne správanie ako základ inkluzívnej a bezpečnej školy pre všetkých.

Za významné z hľadiska opisu problematiky považujeme potrebu aktívneho zapojenia celej školy do procesu tvorby a implementácie školského preventívneho programu, ktorý predstavuje základný nástroj systematickej prevencie agresívnych prejavov v detských kolektívoch. Účinnosť preventívnych opatrení je podmienená reálnou a dlhodobou podporou

⁵ Učiteľom je potreba nemennosti daného programu proklamovaná tým, aby bolo možné vo vekovo starších skupinách nadväzovať na fixované kompetencie.

vedenia školy, ktoré vytvára priestor na odborný rast pedagogických zamestnancov a na zavádzanie overených pedagogicko-terapeutických postupov do praxe.

*Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
prof. Paeddr. Daniela Valachová, PhD.*

Použitá literatúra

1. DUCHOVIČOVÁ, J.; LAZÍKOVÁ, K. 2008. *Rozvoj osobnosti dieťaťa a profesionalita učiteľky v materskej škole*. Bratislava: Iris, 2008. s. 250. ISBN 978-80-8925-628-0.
2. EMMEROVÁ, I. 2011. Aktuálne otázky prevencie problémového správania u žiakov v školskom prostredí. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2011. 140 s. ISBN 978-80-557-0212-4.
3. EMMEROVÁ, I. 2014. Prevencia sociálnopatologických javov v školskom prostredí Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2007. 129 s. ISBN 978-80-8083-440-1.
4. FÁBRY LUCKÁ, Z. 2014. Podpora rodiny v procese sprevádzania. In: *Liečebná pedagogika 1: vybrané kapitoly z liečebnej pedagogiky z biodromálneho hľadiska*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014. s. 40-46. ISBN 978-80-223-3736-6.
5. GAJDOŠOVÁ, 2003. Srdce na dlani: Program prevencie proti násilíu v školách. In: *Učiteľské noviny*, 54 (1-2), pp. 10; ISSN 0139-5769.
6. GAJDOŠOVÁ, E. 2000. *Poznávanie sociálnych vzťahov v triede: Práca so sociome-tricko-ratingovým dotazníkom*. Bratislava: Metodické centrum mesta Bratislavy, 49 s.
7. GAJDOŠOVÁ, E., HUBINSKÁ, L., JAKUBKOVÁ, V. 2011. *Intervencie pracovníkov pomáhajúcich profesií pri riešení problémov a porúch detí v správaní s dôrazom na rozvíjanie ich sociálno-emocionálnej a morálnej zrelosti*. Bratislava: Stimul, 2011. 239 s. ISBN 978-80-8127-014-7.
8. GUZIOVÁ, K. 2005. *Rozvíjajúci program výchovy a vzdelávania detí s odloženou povinnou dochádzkou v materských školách*. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2005.
9. GUZIOVÁ, K., ĎURÍKOVÁ E. 2014. *Stimulačný program pre deti vo veku piatich do siedmich rokov*. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2014. ISBN 978-80-565-0374-4.
10. HOMOLOVÁ, M. 2022a. Inhibičné stratégie ako možnosť riešenia znižovania latentnej agresie u detí predškolského veku. In: *CREA-AE 2022: kreatívne reflexívne emocionálne alternatívne – umelecké vzdelávanie : zborník z elektronickej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2022. s. 238-248. ISBN 978-80-223-5505-6.
11. HOMOLOVÁ, M. 2022b. Expresivita preventívneho programu na podporu pozitívnej klímy triedy **In: Expresivita vo výchove V**. České Budějovice: Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích, 2022b. s. 277-286. ISBN 978-80-7468-197-4.
12. IŠTVANOVÁ, E. 2012. Školský psychológ a problematika extrémneho školského násillia. In *Školský psychológ pre 21. storočie*. Bratislava: Fakulta psychológie Paneurópskej vysokej školy v Bratislave, 2012. s. 220- 228. ISBN 978-80-89453-03-0.
13. KALINA, K. 2003. *Drogy a drogové závislosti 1*. Úrad vlády ČR, 2003. s. 319. ISBN 80-86734-05-6.
14. KOLÁŘ, M. 1997. *Skrytý svět šikanování ve školách. Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál. 1997.
15. KOVÁČOVÁ, B. 2014. *Latentná agresia v škole*. Bratislava: Musica Liturgica, 2014. 84 s. ISBN 978-80-89700-03-5.
16. MIOVSKÝ, M a kol. 2012. *Návrh doporučenej štruktúry minimálneho preventívneho programu prevencie rizikového správania pre základne školy*. Praha: TOGGA. ISBN 978-8087258-74-3.
17. OEŠAVSKÁ, M. 2014. Niektoré základné informácie k prevencii sociálno-patologických javov. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2014. ISBN 978-80-8052-684-9.
18. ŠTÁTNY VZDELÁVACÍ PROGRAM PRE PREDPRIMÁRNE VZDELÁVA-NIE V MATERSKÝCH ŠKOLÁCH. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2016. 99 s.

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189